EVROPSKA
KOMISIJA

Bruselj, 24.10.2024
COM(2024) 489 final

POROČILO KOMISIJE EVROPSKEMU PARLAMENTU IN SVETU

o izvajanju Direktive (EU) 2016/800 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. maja 2016 o procesnih jamstvih za otroke, ki so osumljene ali obdolžene osebe v kazenskem postopku

Kazalo

1. UVOD 2
2. SPLOŠNA OCENA 3
3. POSAMEZNE TOČKE OCENE 5
   - 3.1. Področje uporabe (člen 2) in postopek na podlagi evropskega naloga za prijetje (člen 17) 5
   - 3.2. Opredelitve (člen 3) 7
   - 3.3. Pravica do obveščenosti (člen 4) 7
   - 3.4. Pravica otroka, da se obvesti nosilec starševske odgovornosti (člen 5) 8
   - 3.5. Pomoč odvetnika (člen 6) 8
   - 3.6. Pravica do individualne ocene (člen 7) 11
   - 3.7. Pravica do zdravniškega pregleda (člen 8) 12
   - 3.8. Snemanje zaslišanja z avdiovizualnimi sredstvi (člen 9) 13
   - 3.9. Omejitev odvzema prostosti (člen 10) 13
   - 3.10. Alternativni ukrepi (člen 11) 14
   - 3.11. Posebna obravnava v primeru odvzema prostosti (člen 12) 14
   - 3.12. Pravočasna in skrbna obravnava zadev (člen 13) 16
   - 3.13. Pravica do varstva zasebnosti (člen 14) 16
   - 3.14. Pravica otroka, da ga v postopku spremlja nosilec starševske odgovornosti (člen 15) 17
   - 3.15. Pravica otroka do osebne navzočnosti in sodelovanja na svojem sojenju (člen 16) 17
   - 3.16. Pravica do brezplačne pravne pomoči (člen 18) 18
   - 3.17. Pravna sredstva (člen 19) 19
   - 3.18. Usposabljanje (člen 20) 19
   - 3.19. Zbiranje podatkov (člen 21) 21
   - 3.20. Stroški (člen 22) 21
   - 3.21. Prenos (člen 24) 21
4. UPORABA ČLENA 6 DIREKTIVE 22
5. ZAKLJUČEK 24

1. UVOD

Namen Direktive (EU) 2016/800 o procesnih jamstvih za otroke, ki so osumljene ali obdolžene osebe v kazenskem postopku[1] (v nadaljnjem besedilu: Direktiva), je določiti procesna jamstva, s katerimi se zagotovi, da bodo otroci, torej osebe, ki niso dopolnile 18 let, ki so osumljene ali obdolžene osebe v kazenskem postopku, lahko razumeli in spremljali tak postopek ter uveljavljali svojo pravico do poštenega sojenja. Njen namen je tudi preprečiti povratništvo in spodbuditi socialno vključevanje otrok, ki so prišli v nasprotje z zakonom.

Jamstva iz Direktive temeljijo na pravici do poštenega sojenja in pravici obrambe, kot sta določeni v členih 47 in 48 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah[2] v povezavi s členom 24 o otrokovih pravicah, ki določa načelo, da se morajo pri vseh ukrepih, ki se nanašajo na otroke, upoštevati predvsem koristi otroka.

Direktiva je peti instrument, sprejet na podlagi člena 82(2), točka (b), Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU), ki zagotavlja pravno podlago za sprejetje minimalnih pravil o „pravic[ah] posameznikov v kazenskem postopku“. Uporablja se v 25 državah članicah[3].

EU je sprejela naslednjih pet direktiv, ki so osredotočene na pravice osumljenih in obdolženih oseb:

- direktivo o pravici do tolmačenja in prevajanja[4],
- direktivo o pravici do obveščenosti[5],
- direktivo o pravici do dostopa do odvetnika in do komunikacije s tretjimi osebami med odvzemom prostosti[6],
- direktivo o krepitvi nekaterih vidikov domneve nedolžnosti in krepitvi pravice biti navzoč na sojenju[7] ter
- direktivo o pravni pomoči[8].

Namen teh šestih direktiv o procesnih pravicah je okrepiti zaupanje držav članic v kazenskopravne sisteme drugih držav članic in s tem izboljšati vzajemno priznavanje odločb v kazenskih zadevah.

---

[1] UL L 132, 21.5.2016, str. 1.
[2] UL C 326, 26.10.2012, str. 391.
[3] V skladu s Protokolom št. 21 oziroma Protokolom št. 22 Direktiva ne zavezuje Irske in Danske, zato v tej oceni nista upoštevani.
[4] Direktiva 2010/64/EU o pravici do tolmačenja in prevajanja v kazenskih postopkih, UL L 280, 26.10.2010, str. 1.
[5] Direktiva 2012/13/EU o pravici do obveščenosti v kazenskem postopku, UL L 142, 1.6.2012, str. 1.
[6] Direktiva 2013/48/EU o pravici do dostopa do odvetnika v kazenskem postopku in v postopkih na podlagi evropskega naloga za prijetje ter pravici do obvestitve tretje osebe ob odvzemu prostosti in do komunikacije s tretjimi osebami in konzularnimi organi med odvzemom prostosti, UL L 294, 6.11.2013, str. 1.
[7] Direktiva (EU) 2016/343 o krepitvi nekaterih vidikov domneve nedolžnosti in krepitvi pravice biti navzoč na sojenju v kazenskem postopku, UL L 65, 11.3.2016, str. 1.
[8] Direktiva (EU) 2016/1919 o brezplačni pravni pomoči za osumljene in obdolžene osebe v kazenskem postopku ter za zahtevane osebe v postopku na podlagi evropskega naloga za prijetje, UL L 297, 4.11.2016, str. 1; popravek: UL L 91, 5.4.2017, str. 40.

Evropska komisija je že objavila poročila o izvajanju petih direktiv[9] v skladu s svojimi zahtevami glede poročanja iz navedenih aktov. Člen 25 sedanje direktive podobno zahteva, da Komisija Evropskemu parlamentu in Svetu predloži poročilo o oceni, v kolikšni meri so države članice sprejele potrebne ukrepe za izpolnitev določb Direktive, vključno z oceno uporabe člena 6, ki mu po potrebi priloži zakonodajni predlog.

Da bi se zbrale informacije o praktični uporabi člena 6 in med drugim tudi informacije o izvajanju določb Direktive, za katere so potrebni praktični izvedbeni ukrepi in ne zakonodajni prenos, je bil državam članicam poslan vprašalnik. Odgovore je poslalo 20 od 25 sodelujočih držav članic.

To poročilo tako temelji na informacijah, ki so jih države članice predložile Komisiji v okviru uradnega obveščanja o nacionalnih ukrepih za prenos Direktive, in ustreznih obrazložitvenih dokumentih ter dodatnih informacijah, predloženih v odgovorih na vprašalnik, če so bile take dodatne informacije dejansko poslane. Informacije izhajajo tudi iz raziskav, ki jih je izvedla Agencija Evropske unije za temeljne pravice[10], in študij zunanjih deležnikov, ki jih je financirala Komisija[11].

V tem poročilu bodo izpostavljene tudi določbe Direktive, v katerih se zahteva sprejetje praktičnih izvedbenih ukrepov, poleg tega pa bo podan pregled informacij o sprejetju teh ukrepov, ki so jih predložile države članice.

2. SPLOŠNA OCENA

V skladu s členom 24 Direktive so morale države članice do 11. junija 2019 uveljaviti zakone in druge predpise, potrebne za uskladitev z Direktivo, ter o tem takoj obvestiti Komisijo.

Pristop k prenosu Direktive se je med državami članicami razlikoval zaradi strukturnih razlik med njihovimi pravosodnimi sistemi. Opredeliti je mogoče tri splošne vrste pristopov. **Prva skupina držav članic** je sprejela posebne pravne instrumente o procesnih jamstvih za otroke, na primer v obliki zakona o mladoletniškem pravosodju, ki je vzpostavljen kot *lex specialis* k splošnim pravilom kazenskega postopka, ki se uporabljajo za vse osumljene in obdolžene osebe. **Druga skupina držav članic** se je odločila, da v svoja splošna procesna pravila, to je splošne zakonike o kazenskem postopku, vnese spremembe, ki se nanašajo posebej na otroke. **Tretja skupina držav članic** je pravila o kazenskem postopku, v katerem so udeleženi otroci, določila tako v svojih splošnih zakonikih o kazenskem postopku kot v drugih pravnih

[9] COM(2018) 857 final, COM(2018) 858 final, COM(2019) 560 final, COM(2021) 144 final in COM(2023) 44 final.

[10] Študija Agencije Evropske unije za temeljne pravice (2022), *Children as suspects or accused persons in criminal proceedings – procedural safeguards* (Otroci kot osumljene ali obdolžene osebe v kazenskem postopku – procesna jamstva), na voljo na: Children as suspects or accused persons in criminal proceedings – procedural safeguards | Agencija Evropske unije za temeljne pravice (europa.eu).

[11] Glej na primer: Projekt LA Child, „Legal aid for children in criminal proceedings: Report on current European national frameworks“ (Pravna pomoč za otroke v kazenskih postopkih: poročilo o sedanjih evropskih nacionalnih okvirih), na voljo na: https://lachild.eu/wp-content/uploads/2021/06/FINAL-LA-Child-European-report-EN.pdf; Projekt CLEAR-Rights, „Practices and gaps in legal aid systems for children in Belgium, France, Hungary, Romania and The Netherlands“ (Prakse in vrzeli v sistemih pravne pomoči za otroke v Belgiji, Franciji, na Madžarskem, v Romuniji in na Nizozemskem), na voljo na: https://www.defenceforchildren.nl/.media/6430/clear-rights_eu-review_en_fv.pdf.

instrumentih, specifičnih za postopek zoper otroke, ki so storili dejanje, opredeljeno kot kaznivo, ne da bil ta postopek sam po sebi opredeljen kot kazenski postopek v skladu z nacionalnim pravom. V teh državah članicah za otroke veljajo splošna pravila kazenskega postopka le izjemoma v posebno hudih primerih ali že od 17. namesto 18. leta starosti. V vseh drugih primerih se zoper otroke, ki so storili dejanje, opredeljeno kot kaznivo, vodi postopek, ki ga zadevne države članice ne štejejo za kazenski postopek. Te države članice zato v takem postopku ne priznavajo uporabe Direktive. Na podlagi meril Engel, ki jih je razvilo Evropsko sodišče za človekove pravice in kot jih je Sodišče uporabilo v svoji sodni praksi[12], pa se lahko šteje, da je ta postopek opredeljen kot kazenski in spada na področje uporabe Direktive. V nekaterih od teh držav članic je to povzročilo vsebinska vprašanja glede skladnosti postopkovnih pravil, ki se uporabljajo za otroke v tem postopku, z zahtevami Direktive.

Bolgarija, Ciper, Češka, Nemčija, Grčija, Hrvaška in Malta[13] uradnega obvestila o ukrepih za prenos niso poslale v zahtevanem roku. Komisija je zato junija 2019 proti tem sedmim državam članicam začela postopke za ugotavljanje kršitev na podlagi člena 258 PDEU. Poleg tega je Ciper maja 2020 prejel obrazloženo mnenje zaradi nadaljnjega nesporočanja ukrepov za prenos. Vseh sedem navedenih držav članic je nato poslalo uradna obvestila o ukrepih za prenos.

Ugotovljene so bile težave s skladnostjo, kar zadeva popoln in/ali pravilen prenos Direktive v vseh državah članicah. Od sedmih zadev proti državam članicam, ki so bile uvedene junijaˆ 2019 zaradi popolnega nesporočanja ukrepov za prenos, so bile do zdaj zaključene štiri zadeve, in sicer proti Malti, Cipru, Hrvaški in Češki[14]. Ostale tri države članice so v fazi, v kateri so prejele dodaten uradni opomin[15] zaradi delnega nesporočanja ukrepov za prenos, v katerem so poudarjene preostale vrzeli pri prenosu. Poleg tega je Komisija julija 2023 začela postopke za ugotavljanje kršitev zaradi popolnega[16] ali delnega[17] nesporočanja ukrepov za prenos proti vsem preostalim 18 državam članicam. Trije od teh postopkov za ugotavljanje kršitev bi se lahko že zaključili[18]. Aktivni postopki za ugotavljanje kršitev zaradi delnega nesporočanja o nacionalnih ukrepih za prenos Direktive v skladu s členom 260(3) PDEU so torej v teku proti 18 državam članicam. Kar zadeva skladnost sporočenih ukrepov za prenos z Direktivo, sta bili opravljeni študija in predhodna ocena. Komisija bo pravočasno sprejela tudi potrebne ukrepe za odpravo pri tem ugotovljenih pomanjkljivosti, in sicer z uvedbo postopka za ugotavljanje kršitev v skladu s členom 258 PDEU.

---

[12] Za Evropsko sodišče za človekove pravice glej Engel in drugi proti Nizozemski, 8. junij 1976, točke 80 do 82, in poznejšo sodno prakso; za Sodišče Evropske unije glej npr. sodbo Sodišča (veliki senat) z dne 5. junija 2012, Bonda, zadeva C-489/10, ECLI:EU:C:2012:319, točka 37 in naslednje, ter poznejšo sodno prakso.

[13] Ciper (ref. št. INFR(2019)0175), Nemčija (ref. št. INFR(2019)0183), Češka (ref. št. INFR(2019)0180), Grčija (ref. št. INFR(2019)0191), Hrvaška (ref. št. INFR(2019)0203), Malta (ref. št. INFR(2019)0227).

[14] Ciper je pred zaključkom zadeve prejel dodatno obrazloženo mnenje.

[15] Nemčija, Bolgarija in Grčija.

[16] Luksemburg (ref. št. INFR(2024)2002), Španija (ref. št. INFR(2023)2176), Italija (ref. št. INFR(2023)2090).

[17] Poljska (ref. št. INFR(2023)2127), Švedska (ref. št. 2023/2110), Madžarska (ref. št. 2023/2109), Slovaška (ref. št. 2023/2108), Romunija (ref. št. INFR(2023)2107), Avstrija (ref. št. INFR(2023)2106), Nizozemska (ref. št. INFR(2023)2089), Litva (ref. št. 2023/2074), Slovenija (ref. št. 2021/2075), Estonija (ref. št. 2021/2076), Latvija (ref. št. INFR(2023)2124), Francija (ref. št. INFR(2023)2125), Finska (ref. št. INFR(2023)2126), Belgija (ref. št. INFR(2023)2136), Portugalska (ref. št. INFR(2023)2091).

[18] Romunija, Slovenija in Litva.

Na splošno se obseg in vrsta ugotovljenih pomanjkljivosti razlikujeta. Posebej je treba izpostaviti tri vrste težav s skladnostjo. Prva vrsta težav so težave s skladnostjo, ki zadevajo nekatere določbe Direktive in se lahko štejejo za pomembne zaradi števila držav članic, katerih prenos kaže enake pomanjkljivosti.

Druga vrsta pomembnih težav s skladnostjo se lahko šteje za posebno problematično zaradi obsega njihovega učinka, saj so prizadeti otroci dejansko izključeni iz uživanja večine ali celo vseh pravic in jamstev, do katerih so upravičeni na podlagi Direktive. Tovrstne težave se pojavljajo zlasti v zvezi z nepravilnim prenosom člena 2, ki določa področje uporabe Direktive, in nepravilnim prenosom člena 17 Direktive, katerega cilj je zagotoviti, da se pravice iz členov 4, 5, 6 in 8, členov 10 do 15 ter člena 18 Direktive smiselno uporabljajo za otroke, ki so zahtevane osebe.

Tretja vrsta težav s skladnostjo zadeva namenjanje premajhne pozornosti razliki med področjem uporabe in naravo nekaterih ključnih standardov procesnih pravic za odrasle osumljence in obdolžence ter področjem uporabe in naravo teh standardov, kot so predvideni v direktivi za otroke. Nepriznavanje (in s tem neizvršitev prenosa) dodatnih pravnih zahtev za države članice v zvezi z otroki v primerjavi z odraslimi še posebno vpliva na člen 6 Direktive, ki ureja pomoč odvetnika, ter člena 4 in 5, ki urejata pravice do obveščenosti.

Tako nepopolno upoštevanje določb Direktive negativno vpliva na učinkovitost pravic, določenih v njej. Komisija bo še naprej sprejemala vse ustrezne ukrepe, da bi to neupoštevanje odpravila, vključno s postopki za ugotavljanje kršitev v skladu s členom 258 in členom 260(3) PDEU.

V zvezi s tem je treba tudi opozoriti, da je Sodišče Evropske unije (Sodišče) nedavno izdalo prvo sodbo o razlagi Direktive v zadevi C-603/22[19]. Zadeva se nanaša na uporabo Direktive v kazenskem postopku na Poljskem proti trem otrokom (starim 17 let).

3. POSAMEZNE TOČKE OCENE

3.1. Področje uporabe (člen 2) in postopek na podlagi evropskega naloga za prijetje (člen 17)

Člen 2(1) določa področje uporabe Direktive, ki se uporablja za otroke, ki so osumljene ali obdolžene osebe v kazenskem postopku, dokler ta postopek ni pravnomočno končan. To pomeni, da se Direktiva načeloma začne uporabljati takoj, ko otrok *de facto* postane osumljena oseba, kar se lahko na primer zgodi, če ga je priča ali žrtev navedla kot domnevnega storilca kaznivega dejanja, ne glede na to, ali so ga organi z uradnim dejanjem že priznali kot osumljeno ali obdolženo osebo ali ga obvestili, da je osumljen ali obdolžen storitve kaznivega dejanja. To posebno široko področje uporabe Direktive je pomembno, kar zadeva nekatera jamstva, kot je pravica do zasebnosti, ki naj bi začela veljati, še preden otrok pride neposredno v stik s preiskovalnimi organi in je obveščen o kakršnem koli sumu zoper

[19] Sodba z dne 5. septembra 2024, C-603/22, M.S. in drugi, ECLI:EU:C:2024:685.

njega. Opozoriti je treba tudi, da čeprav naj bi se nekatere določbe Direktive, kot so določbe o pomoči odvetnika, uporabljale šele, ko je bil otrok obveščen, da je osumljena ali obdolžena oseba, dejstvo, da ga pristojni organi o tem niso obvestili, čeprav ga dejansko že sumijo, ne razveljavlja otrokove pravice, da od tega trenutka uživa svoje pravice na podlagi Direktive, saj se *de facto* šteje za osumljeno osebo. Ta utemeljitev, ki jo je potrdilo Sodišče v okviru uporabe Direktive 2012/13/EU, zagotavlja, da morebitni nadzor pristojnih organov v zvezi z obveščanjem osumljenca o njegovem statusu v postopku ne pomeni odvzema njegovih pravic.

Vendar več kot tretjina držav članic ni zagotovila enakega obsega varstva na nacionalni ravni. Nekatere države članice uporabljajo Direktivo ali vsaj nekatere njene določbe za otroke šele, ko so z uradnim dejanjem uradno prepoznani kot osumljene ali obdolžene osebe (v nekaterih državah članicah so zajeti pod pojmom „obtoženec“) ali pa so v neposrednem stiku s preiskovalnimi organi, na primer med policijskim zaslišanjem. Druge uporabljajo redna pravila kazenskega postopka, ki ne ščitijo posebej otrok v primerih, ko so ti storili posebno hudo kaznivo dejanje, ali na splošno od 17. leta starosti dalje. V teh državah članicah pravice in jamstva iz Direktive tako načeloma ne veljajo za vse otroke. Skladnost z Direktivo je v teh zadevah le naključna, kadar obstajajo podobnosti med nekaterimi jamstvi za odrasle in jamstvi za otroke, ki so določena v Direktivi. Na splošno so težave s skladnostjo pri prenosu področja uporabe Direktive še posebno problematične, saj so zaradi njih lahko številni otroci istočasno dejansko prikrajšani za vso zaščito iz Direktive. Opozoriti je treba, da so številne težave pri prenosu posebnih vsebinskih določb Direktive povezane z nepravilnim prenosom njenega področja uporabe.

Države članice, ki nacionalnih jamstev ne uporabljajo za otroke, preden so ti uradno prepoznani kot osumljene ali obdolžene osebe, so prav tako imele težave pri prenosu **člena 2, odstavek 4**. Člen 2(4) določa, da se Direktiva uporablja za otroke, ki se lahko na primer prvotno štejejo za priče, vendar med zaslišanjem izpovedo zoper sebe in s tem postanejo osumljenci. Kot je pojasnjeno v uvodni izjavi 29, je treba v takih primerih zaslišanje prekiniti, dokler se otrok ne seznani, da je osumljena ali obdolžena oseba, in dokler nima pomoči odvetnika. Ti ukrepi so na primer potrebni za zagotovitev, da se ti otroci seznanijo s svojo pravico, da ne izpovedo zoper sebe, in s pravico do molka ter da lahko ti pravici učinkovito uveljavljajo.

V skladu s **členom 2(2)** se Direktiva uporablja tudi za otroke, prijete na podlagi prošnje za izročitev, ki jo je vložila druga država članica, kot je na primer evropski nalog za prijetje, in sicer od njihovega prijetja v izvršitveni državi članici. Ta razširitev področja uporabe Direktive je podrobneje pojasnjena v **členu 17** Direktive, ki določa tiste pravice in jamstva, ki bi morali veljati enako za vse otroke, ki so osumljene ali obdolžene osebe, ne glede na to, ali čakajo na izročitev ali ne.

Več kot tretjina vseh držav članic ni izrecno prenesla člena 2(2) in posledično ni razširila nekaterih potrebnih pravic iz člena 17, kot je pravica, da otroke, ki čakajo na predajo, spremlja nosilec starševske odgovornosti.

Na podlagi **člena 2(3)** se večina pravic iz Direktive še naprej uporablja tudi za otroke, ki postanejo polnoletni med kazenskim postopkom zoper njih, kadar pristojni organi menijo, da bi bilo to primerno glede na vse okoliščine zadeve, vključno z zrelostjo in ranljivostjo zadevne osebe. Ko mlada oseba dopolni 21 let, se lahko države članice odločijo, da Direktive

ne bodo več uporabljale, tudi če je postopek še v teku. V zvezi s to določbo so bile v številnih državah članicah ugotovljene težave s skladnostjo.

V nekaterih državah članicah je lahko za izrekanje sankcij pristojen organ, ki ni sodišče, pristojno za kazenske zadeve, ali pa odvzema prostosti ni mogoče izreči kot sankcije za razmeroma majhne kršitve, kot so cestnoprometne kršitve, ki se lahko ugotovijo med kontrolo prometa. **Člen 2(6)** določa, da se v takih primerih v zvezi z manjšimi kršitvami in kršitvami, za katere odvzem prostosti ne more biti izrečen kot sankcija, Direktiva uporablja le v postopkih pred sodiščem, ki je pristojno za kazenske zadeve, in če je otroku odvzeta prostost.

Precejšnje število držav članic kljub temu ni razlikovalo med postopki za manjše kršitve pred sodišči, pristojnimi za kazenske zadeve, in postopki pred drugimi organi ali ni zagotovilo pravic iz Direktive, kadar se odvzem prostosti lahko izreče kot sankcija za določene manjše kršitve. Nacionalnih jamstev sploh ne razširjajo na otroke, ki so osumljeni ali obtoženi manjših kršitev.

3.2. Opredelitve (člen 3)

V **členu 3** Direktive so opredeljeni ključni pojmi, kot so „otrok“, „nosilec starševske odgovornosti“ in „starševska odgovornost“. Ta člen določa tudi, da se v primeru negotovosti, ali je oseba dopolnila 18 let, domneva, da je otrok; tretjina vseh držav članic te zahteve ni izrecno prenesla za namene kazenskega postopka.

3.3. Pravica do obveščenosti (člen 4)

Člen 4(1) določa, katere informacije mora prejeti otrok, ki je osumljen ali obdolžen kaznivega dejanja, in kdaj je te informacije treba zagotoviti. Otrok tako ni treba nemudoma seznaniti samo s pravicami, ki jih imajo v skladu z Direktivo 2012/13/EU, temveč tudi s splošnimi vidiki vodenja postopka, kot so na primer nadaljnji procesni koraki. Skoraj polovica držav članic tega ne določa izrecno.

Nadaljnje informacije, ki jih je treba nemudoma zagotoviti, se nanašajo na pravno pomoč in druge pravice iz členov 5, 6 in 14 ter člena 15(4) Direktive, ki jih je mogoče in treba uveljavljati že v zgodnji fazi postopka. Informacije o pravici do individualne ocene in drugih pravicah iz členov 8, 10, 11, člena 15(1) ter členov 16 in 19, ki se uporabljajo v različnih trenutkih, odvisno od različnih pravnih sistemov, je treba zagotoviti v najzgodnejši ustrezni fazi. Nazadnje, nekatere informacije je treba zagotoviti ob odvzemu prostosti, in sicer informacije o pravici do posebne obravnave v času odvzema prostosti, kot je določeno v členu 12 Direktive.

Na splošno le nekaj držav članic od svojih pristojnih organov zahteva, da postopoma zagotovijo vse zahtevane informacije v različnih fazah postopka, ki so navedene v Direktivi. V večini držav članic je obseg informacij, ki jih je treba zagotoviti, bolj omejen ali pa so informacije o ustreznih procesnih pravicah in jamstvih zagotovljene naenkrat. To lahko otroka zlahka preobremeni. Namen postopnega zagotavljanja informacij v Direktivi je namreč predvsem zagotoviti, da lahko otroci v celoti izkoristijo ključne informacije o posebnih pravicah točno takrat, ko se te pravice začnejo uporabljati ali postanejo pomembne.

Številne države članice tudi ne zahtevajo izrecno, da morajo pristojni organi otrokom zagotoviti informacije v preprostem in razumljivem jeziku, kot je zahtevano v **členu 4, odstavek 2**. Druge niso uradno uvedle posebej prilagojenega obvestila o pravicah otrok, ki bi vključevalo sklic na vse njihove pravice iz Direktive, kot so bile prenesene v nacionalno zakonodajo, v skladu z zahtevami iz **odstavka 3**.

V zvezi s tem je treba opozoriti, da so nekatere od teh držav članic pri posvetovanju o tej zadevi navedle, da so bila pripravljena posebna obvestila o pravicah otrok, ki se uporabljajo v praksi, vendar v nacionalno zakonodajo ni bila prenesena nobena ustrezna obveznost, kar pomeni težavo s skladnostjo.

3.4. Pravica otroka, da se obvesti nosilec starševske odgovornosti (člen 5)

Kot je navedeno v uvodni izjavi 22 Direktive, bi morale države članice nosilca ali nosilce starševske odgovornosti (oba starša se načeloma štejeta kot nosilca starševske odgovornosti) obvestiti o procesnih pravicah otroka. Te informacije bi bilo treba zagotoviti čim prej in tako podrobno, kot je to potrebno, da se zaščiti poštenost postopka in nosilcem starševske odgovornosti omogoči, da otroka podpirajo pri učinkovitem uveljavljanju njegovih pravic. To načelo je zapisano v **členu 5(1)** Direktive, vendar v večini držav članic ni bilo preneseno v skladu z Direktivo.

Nekatere države članice niso razlikovale med obveznostjo obveščanja nosilcev starševske odgovornosti o otrokovih pravicah na podlagi Direktive in obveznostjo obveščanja nosilcev starševske obveznosti o tem, da je bila otroku odvzeta prostost. Ta obveznost je določena v členu 5(2) Direktive 2013/48/EU, ne pa tudi v Direktivi. Obstajajo pa tudi posredne težave s skladnostjo. Te so povezane z nepravilnim prenosom člena 4 o pravici otroka do obveščenosti, kadar, kot navedeno zgoraj, v nekaterih državah članicah v nacionalnem pravu ni zahtevano, da otrok prejme vse informacije, ki bi jih moral prejeti v skladu z Direktivo. Za nosilce starševske odgovornosti ali drugo ustrezno odraslo osebo, ki jo imenuje otrok in jo kot tako sprejme pristojni organ v skladu s **členom 2, odstavek 5**, se na splošno zahteva le, da prejmejo enake (nezadostne) informacije kot otrok. To v številnih državah članicah povzroča težave s posredno skladnostjo.

Na splošno so bile težave s skladnostjo pri prenosu člena 5(2) o imenovanju druge ustrezne odrasle osebe in zagotavljanju informacij tej osebi ugotovljene v **21** državah članicah. Poleg težav s posredno skladnostjo, povezanih s členom 4, so prisotne tudi težave s skladnostjo, ki med drugim izhajajo iz nenatančnega prenosa strogo omejenih razlogov za odstopanje od primarne pravice imetnikov starševske odgovornosti do prejema informacij na eni strani in na drugi strani nepriznavanja vloge druge ustrezne odrasle osebe, ki jo je otrok imenoval za stranko in je enaka nosilcu starševske odgovornosti v smislu procesnih pravic in privilegijev.

Prva težava je povezana tudi s težavami s skladnostjo, ugotovljenimi pri prenosu **člena 5(3)** Direktive, ki določa postopek, ki ga je treba uporabiti, kadar prenehajo obstajati okoliščine za nerazkritje informacij nosilcem starševske odgovornosti.

3.5. Pomoč odvetnika (člen 6)

V **členu 6(1)** se opozarja na pravico do dostopa do odvetnika, kot je določena v Direktivi 2013/48/EU, in je v tem členu okrepljena. Proti državam članicam je v teku **9** postopkov za

ugotavljanje kršitev zaradi nepravilnega prenosa Direktive 2013/48/EU[20], vendar pa za nobenega od sporočenih ukrepov za prenos Direktive ni bilo ugotovljeno, da posega v to pravico. Kljub temu ukrepi za prenos, ki so jih sporočile države članice, v številnih primerih ne izpolnjujejo zahtev Direktive, kot so določene v naslednjih odstavkih člena 6.

Člen 6, odstavek 2, določa splošno obveznost držav članic, da zagotovijo, da imajo otroci pomoč odvetnika, in sicer na način, ki jim omogoča učinkovito uveljavljanje pravic obrambe. Pomoč odvetnika je treba v tem okviru razumeti kot pravno podporo in zastopanje, ki ju odvetnik zagotovi otroku v kazenskem postopku. Če otrok ali nosilec starševske odgovornosti odvetnika ne imenuje sam, morajo to storiti pristojni organi.

Podrobne procesne zahteve, katerih namen je zagotoviti pomoč odvetnika na način, ki omogoča učinkovito uveljavljanje pravic obrambe, so določene v odstavkih 3 do 8. Vendar te zahteve v številnih državah članicah niso bile vse prenesene v skladu z Direktivo (kot je podrobneje obravnavano v nadaljevanju). Zato tudi v večini pravnih sistemov držav članic skladnost s splošnim načelom iz člena 6, odstavek 2, na splošno ni zagotovljena v vseh okoliščinah.

Več kot polovica držav članic na primer ni dosegla popolnoma skladnega prenosa **člena 6, odstavek 3**, v skladu s katerim morajo države članice brez nepotrebnega odlašanja po tem, ko se otroci seznanijo s tem, da so osumljene ali obdolžene osebe, zagotoviti, da imajo otroci pomoč odvetnika. V Direktivi so navedene štiri možne najzgodnejše točke v postopku, na katerih bi morala biti na voljo pravna pomoč.

V nekaterih od teh držav članic, ki ne izpolnjujejo obveznosti, pravna pomoč še ni zagotovljena, če je otrok očitno že osumljenec v preiskavi, vendar še ni bil določen kot tak, ker pojem osumljenca v določenem pravnem sistemu ni priznan. To je povezano z nepravilnim prenosom področja uporabe Direktive[21]. Pravna pomoč brez nepotrebnega odlašanja prav tako ni zagotovljena v vseh zadevah v tistih državah članicah, v katerih lahko postopke zoper otroka urejajo redna pravila kazenskega postopka namesto pravila kazenskega postopka, ki veljajo posebej za otroke. V drugih državah članicah je še vedno lahko zagotovljeno, da se otroku dodeli odvetnik, vendar pa ni pravne varnosti glede tega, ali mora biti odvetnik prisoten in učinkovito pomagati otroku med posameznimi dejanji, navedenimi v Direktivi, ne da bi moral otrok zahtevati njegovo navzočnost/sodelovanje. V nekaterih pravnih sistemih imajo odvetniki pravico odločiti, ali je njihova navzočnost potrebna, in jo na podlagi tega odkloniti, medtem ko Direktiva določa, da ima otrok pravico do navzočnosti odvetnika. Podobne težave s skladnostjo vplivajo na prenos **člena 6(4)**, ki določa, da morajo države članice v okviru pomoči odvetnika, ki mora biti zagotovljena, poskrbeti, da imajo otroci pred zaslišanjem pravico do zasebnega srečanja z odvetnikom. Zagotoviti je treba tudi, da je odvetnik navzoč in lahko učinkovito sodeluje pri zaslišanju ter da imajo otroci pomoč odvetnika vsaj pri nekaterih preiskovalnih dejanjih ali dejanjih zbiranja dokazov, določenih v Direktivi. V številnih državah članicah navzočnost in aktivna pomoč odvetnika v vseh teh okoliščinah nista vedno zahtevani. Nekatere na primer ne zagotavljajo osebnega sestanka z odvetnikom pred zaslišanjem.

[20] Češka (INFR(2021)2107), Italija (INFR(2023)2006), Nizozemska (INFR(2023)2007), Slovaška (INFR(2023)2008), Slovenija (INFR(2023)2010), Poljska (INFR(2024)2073), Bolgarija (INFR(2024)2003), Estonija (INFR(2021)2135), Madžarska (INFR(2021)2137).
[21] Glej oddelek 3.1.

S **členom 6(5)** je varovana zaupnost kakršne koli oblike komunikacije med otroki in njihovim odvetnikom, kot so sestanki, dopisovanje ali telefonski pogovori. Kljub temu vse države članice področja uporabe zaupnosti ne razširjajo izrecno na vse vrste komunikacije.

Vendar pa pravica do pomoči odvetnika ni absolutna. V Direktivi sta predvidena dva razloga za odstopanje od pravil o pomoči odvetnika, od katerih eden temelji na sorazmernosti (člen 6(6)), drugi pa na izjemni in začasni nujnosti (člen 6(8)).

Če skladnost s pravico do poštenega sojenja to omogoča, lahko zato države članice v skladu s **členom 6(6)** odstopajo od zagotavljanja pomoči odvetnika, kadar ta ne bi bila sorazmerna glede na okoliščine zadeve. Za odstopanje iz razlogov sorazmernosti je torej potrebna ocena za vsak primer posebej, pri kateri se med drugim upoštevajo teža domnevnega kaznivega dejanja, zapletenost zadeve in ukrepi, ki jih je mogoče sprejeti v zvezi s takim kaznivim dejanjem. V vsakem primeru bi se morala vedno upoštevati predvsem korist otroka, otroci pa morajo še vedno imeti pomoč odvetnika, ko so privedeni pred pristojno sodišče ali sodnika, da se odloči o pridržanju, ter med pridržanjem. Pomembno je, da se odvzem prostosti ne sme izreči v kazenski sodbi, če otrok ni imel pomoči odvetnika, kar je vplivalo na njegovo možnost, da bi učinkovito uveljavljal svoje pravice obrambe.

Večina držav članic je uporabila neko obliko te možnosti, vendar tega ni nujno storila popolnoma v skladu z Direktivo. Številne na primer ne omejujejo okoliščin, v katerih je to odstopanje na podlagi sorazmernosti omejeno v enakem obsegu kot v Direktivi. Nekatere države članice zlasti ne zahtevajo resnične ocene za vsak primer posebej, pri kateri so upoštevane vse okoliščine zadeve. Namesto tega uporabljajo možnost odstopanja, ki temelji zgolj na splošnih merilih, kot je resnost kaznivega dejanja. To ne zadostuje za zagotovitev koristi otroka, saj lahko obstajajo okoliščine, povezane s posebno ranljivostjo ali stopnjo zrelosti otroka, ki vplivajo na njegovo zmožnost ustreznega razumevanja postopka in sodelovanja v njem, kar bi torej nasprotovalo odstopanju od pomoči odvetnika, tudi če so izpolnjena nekatera splošna merila.

Države članice prav tako ne smejo odstopati od zagotavljanja pomoči odvetnika samo zato, ker odvetnik ne pride pravočasno za določeno preiskovalno dejanje ali dejanje zbiranja dokazov, kot je zaslišanje, pri katerem je pomoč običajno treba zagotoviti. **Člen 6(7)** Direktive določa, da morajo pristojni organi v takih primerih dejanje preložiti za razumno obdobje, da omogočijo prihod odvetnika. Če otrok ne imenuje odvetnika, bi morali organi preložiti dejanje, dokler otroku ne zagotovijo odvetnika.

Kot je bilo navedeno v okviru razprave o odstavkih 3 in 4, nekatere države članice ne zahtevajo strogo, da mora otrok imeti pomoč odvetnika v vseh primerih, določenih v Direktivi. To vpliva tudi na prenos člena 6, odstavek 7.

Kar zadeva začasna odstopanja od zahteve po zagotovitvi pomoči odvetnika, ki temeljijo na nujnosti, je v **členu 6(8)** državam članicam omogočeno, da v izjemnih okoliščinah in samo v predkazenskem postopku iz nujnih razlogov, določenih v Direktivi, začasno izvajajo preiskovalna dejanja ali dejanja zbiranja dokazov v odsotnosti odvetnika. To na primer vključuje nujno potrebo, da se preprečijo resne škodljive posledice za življenje, svobodo ali telesno celovitost osebe ali da se zagotovijo pomembni dokazi o hudem kaznivem dejanju. Tako odstopanje pa se seveda lahko uporabi le, če to upravičuje ocena posebnih okoliščin posamezne zadeve, tudi v zvezi z morebitnimi posebnimi ranljivostmi otroka, ob upoštevanju

največje koristi otroka. Pomembno je, da mora vsako odločitev o uporabi takega odstopanja sprejeti sodni organ ali pa mora biti predmet sodne presoje.

Velika večina držav članic zagotavlja tako možnost odstopanja, vendar ne nujno popolnoma v skladu z Direktivo. Nekatere predvidevajo širše razloge za začasno odstopanje ali ne upoštevajo zahteve glede nujnosti, določene v Direktivi. To je problematično, saj taka odstopanja od pomoči odvetnika vedno pomenijo tveganje za poseganje v otrokovo učinkovito uveljavljanje pravic obrambe in bi jih bilo treba uporabljati le v okviru strogih omejitev. Otroci lahko nenamerno izpovedo zoper sebe, bodisi ker niso v celoti razumeli obsega svoje pravice do molka in pravice, da ne izpovedo zoper sebe, bodisi ker se počutijo ustrahovane in pod pritiskom, da odgovorijo na vprašanja.

3.6. Pravica do individualne ocene (člen 7)

V kazenskih postopkih zoper otroke je bistvenega pomena, da se ti individualno ocenijo, da se ugotovijo njihove posebne potrebe glede varnosti, izobraževanja, usposabljanja in socialnega vključevanja. To je določeno **v členu 7, odstavka 1 in 2**. Kot je določeno v odstavku 2, je pri individualni oceni treba zlasti upoštevati osebnost in zrelost otroka, njegovo ekonomsko, socialno in družinsko ozadje ter morebitno posebno ranljivost, kot so učne težave in težave pri sporazumevanju.

Rezultati ocene se nikoli ne bi smeli uporabljati kot oblika neuradnih kontekstualnih „dokazov“ zoper otroka, temveč bi jih bilo treba uporabiti le za določitev v skladu s **členom 7, odstavek 4**, ali in v kolikšni meri bi bili zanj potrebni posebni ukrepi v času kazenskega postopka, obseg njegove kazenske odgovornosti in ustreznost določene kazni ali vzgojnega ukrepa.

Nacionalna pravila o izvajanju individualnih ocen in njihovem namenu niso v skladu z Direktivo v vsaj polovici držav članic. Kar zadeva prenos osebnega področja uporabe pravice do individualne ocene, se težave s skladnostjo pojavijo v državah članicah, ki ne zahtevajo individualne ocene za vse otroke, kot so otroci, starejši od 17 let, ali ne predvidevajo individualne ocene v vseh vrstah zadev, kot so tiste, v katerih postopke urejajo redna pravila kazenskega postopka namesto posebna pravila za otroke. To je povezano z nepravilnim prenosom področja uporabe Direktive[22]. Poleg tega so nekatere države članice določile, da je individualna ocena praviloma neobvezna in ne obvezna ter se opravi po presoji tožilstva. V takih primerih ni pravne varnosti, da bo individualna ocena opravljena vedno, kadar je to zahtevano z Direktivo, tudi kadar se z nezavezujočimi smernicami tožilce spodbuja k spoštovanju njenih načel. Poleg tega je v nekaterih državah članicah vsebinski obseg ocene, ki jo je treba izvesti, bolj omejen, kot je predvideno v Direktivi. Pogosto tudi ni urejeno, kako se bodo zbirale vse potrebne in ustrezne informacije v zadevah, v katerih tega še niso storili drugi ustrezni organi, kot so službe za zaščito otrok.

Kar zadeva namen individualne ocene in njeno vlogo pri odločanju v kazenskem postopku, države članice v nacionalnem pravu pogosto niso sprejele izrecnih določb. Kadar je namen določen v nacionalnem pravu, je večinoma omejen na obveščanje o kazenskih sodbah. Kadar se rezultati individualne ocene ne upoštevajo pri vseh glavnih odločitvah, ki vplivajo na

[22] Glej oddelek 3.1.

otroka med celotnim postopkom, je vloga te ocene kot ključnega orodja za zagotavljanje, da bo postopek otroku prijazen in da bo upoštevana korist otroka, zelo omejena.

Za zagotovitev, da lahko rezultati individualne ocene v praksi pozitivno vplivajo na ključne odločitve, sprejete v zvezi z otrokom že v predkazenskem postopku, **odstavek 5** določa, da je individualno oceno treba izvesti v najzgodnejši ustrezni fazi postopka, ob upoštevanju **odstavka 6** pa najpozneje pred vložitvijo uradnega obtožnega akta. Samo v izjemnih okoliščinah, na primer kadar je otrok pridržan in bi čakanje na poročilo o individualni oceni po nepotrebnem podaljšalo to pridržanje, se lahko ocena predloži šele na začetku obravnave pred sodiščem. V uvodni izjavi 38 je pojasnjeno, da ko je individualna ocena na voljo, bi se lahko ponovno preučili primernost in učinkovitost ukrepov ali odločitev, sprejetih pred izvedbo individualne ocene.

Medtem ko večina držav članic določa, da mora biti individualna ocena na voljo najpozneje pred vložitvijo obtožnega akta ali vsaj pred začetkom obravnav pred sodiščem, z večino ukrepov za prenos ta najzgodnejši primerni trenutek ni podrobneje določen.

Tudi kadar se individualne ocene izvedejo v najzgodnejši ustrezni fazi, so lahko nekakovostne, saj zelo malo držav članic izrecno zahteva, da otrok in njegovi nosilci starševske odgovornosti po potrebi tesno sodelujejo pri izvajanju ocene ali da se ocena posodablja med celotnim postopkom, kadar obstaja razlog za to, kot je zahtevano v **členu 7, odstavka 7 in 8**. Poleg tega v nekaterih državah članicah ni učinkovito urejeno, kdo in iz katerih virov bo zbiral potrebne/ustrezne informacije v zadevah, kjer informacije o otroku in njegovih okoliščinah še niso na voljo pri drugih ustreznih organih, kot so službe za zaščito otrok. To vpliva na skladnost z zahtevo, da mora individualne ocene izvajati usposobljeno osebje, pri čemer se v navedenih državah članicah po možnosti uporablja multidisciplinarni pristop. V skladu s **členom 7(9)** lahko države članice odstopajo od obveznosti izvedbe individualne ocene, kadar je to združljivo s koristjo otroka in upravičeno ob upoštevanju posebnih okoliščin zadeve, kot na primer, ali je bil otrok nedavno že predmet individualne ocene. Medtem ko je večina držav članic, ki so se odločile za to možnost odstopanja, to storila v skladu z Direktivo, nekatere za namene njene uporabe pravno ne zahtevajo ocene za vsak primer posebej.

3.7. Pravica do zdravniškega pregleda (člen 8)

Zaradi varovanja zdravja in osebne celovitosti otroka, ki mu je odvzeta prostost, morajo države članice v skladu s **členom 8(1)** Direktive zagotoviti, da imajo ti otroci brez nepotrebnega odlašanja pravico do strokovnega in čim manj invazivnega zdravniškega pregleda, ki se v skladu z odstavkom 3 opravi bodisi na pobudo pristojnih organov bodisi otroka, njegovega odvetnika ali nosilcev starševske odgovornosti, ugotovitve katerega se pisno zabeležijo (glej **odstavek 4**) in ki se po potrebi opravi ponovno (glej **odstavek 5**). Namen takega pregleda je oceniti otrokovo splošno duševno in telesno stanje ter zlasti, kot je določeno v **odstavku 2**, njegovo sposobnost biti predmet zaslišanja, drugih preiskovalnih ukrepov ali ukrepov zbiranja dokazov oziroma kakršnih koli ukrepov, ki so sprejeti ali predvideni zoper njega, kot je daljši odvzem prostosti s pridržanjem v predkazenskem postopku. Pregled je potreben tudi kot podlaga za ugotavljanje, ali je treba se zagotovi zdravniško pomoč (glej **odstavek 4**).

Čeprav vse države članice omogočajo neko obliko zdravniškega pregleda, kadar je otrokom odvzeta prostost v policijskem pridržanju ali pridržanju v predkazenskem postopku, takih pregledov ni treba vedno opraviti brez nepotrebnega odlašanja.

V številnih pravnih sistemih tudi ni izrecno določeno, da je treba upoštevati izvide zdravniškega pregleda, da bi se ugotovilo, ali je otrok sposoben biti predmet nekaterih procesnih/prisilnih dejanj. Presoji pristojnih preiskovalnih organov je pogosto je prepuščena odločitev, ali bodo v ta namen zahtevali zdravstveno dokumentacijo, kar ni v skladu z Direktivo.

3.8. Snemanje zaslišanja z avdiovizualnimi sredstvi (člen 9)

Otroci, ki so osumljene ali obdolžene osebe, ne morejo vedno razumeti vsebine zaslišanj, predmet katerih so. Za zagotovitev zadostne zaščite teh otrok je treba njihovo zaslišanje, ki ga v kazenskem postopku opravijo policija ali drugi organi preprečevanja, odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj, posneti z avdiovizualnimi sredstvi, kadar je to v skladu s **členom 9(1)** sorazmerno glede na posamezno zadevo. Pristojni organi, odgovorni za zaslišanje, bi morali zlasti upoštevati, ali je navzoč odvetnik in ali je otroku odvzeta prostost, ter zagotoviti, da se vedno upošteva predvsem koristi otroka.

Kadar nacionalno pravo določa tako snemanje le na podlagi nekaterih splošnih meril in ne zahteva upoštevanja posebnih okoliščin zadeve, na primer, ali ima otrok intelektualno ali psihosocialno oviranost, zaradi katere bi bilo avdiovizualno snemanje primerno, je vprašljivo, ali je prenos v skladu z Direktivo. Nezadostna tehnična infrastruktura ni veljavna podlaga za odstopanje od pravil o avdiovizualnem snemanju, kot so določena v Direktivi. Sistemsko pomanjkanje naložb v ustrezno tehnično infrastrukturo se ne more šteti za izjemno nepremostljivo tehnično težavo, s katero bi bilo upravičeno odstopanje od pravil Direktive v zvezi z avdiovizualnim snemanjem. Na splošno so bile take težave v zvezi s prenosom člena 9 ugotovljene v dveh tretjinah držav članic.

3.9. Omejitev odvzema prostosti (člen 10)

Otroci so v posebej ranljivem položaju, ko jim je odvzeta prostost, zlasti v policijskem pridržanju ali pridržanju v predkazenskem postopku. Vsak odvzem prostosti lahko ogrozi njihov telesni, duševni in socialni razvoj ter uspešnost njihovega ponovnega vključevanja v družbo. Direktiva zato določa dve ključni načeli, ki ju morajo pristojni organi upoštevati pri odreditvi odvzema prostosti.

Prvo načelo je, da mora biti odvzem prostosti otroku v kateri koli fazi postopka omejen na najkrajše ustrezno obdobje, pri čemer je treba ustrezno upoštevati starost in osebne razmere otroka ter posebne okoliščine zadeve (**člen 10(1)**). Drugo načelo je, da mora biti odvzem prostosti, zlasti pridržanje, vedno skrajno sredstvo in da morajo odločitve o odreditvi pridržanja v predkazenskem postopku temeljiti na obrazloženi odločbi, sprejeti brez nepotrebnega odlašanja, ki je predmet redne sodne presoje v razumnih časovnih presledkih (**člen 10(2)**).

Več kot tretjina vseh držav članic niti prvega niti drugega načela ni prenesla popolnoma v skladu z Direktivo. Pri tem imajo pomembno vlogo ponavljajoče se težave s skladnostjo,

vključno z nepravilnim prenosom področja uporabe Direktive[23] in splošnim neobstojem izrecne pravne zahteve v nacionalni zakonodaji številnih držav članic, da morajo pristojni organi izvesti temeljito oceno za vsak primer posebej, pri kateri se upoštevajo posebne okoliščine otroka in zadeve, zlasti da se ugotovi morebitna primernost alternativnih ukrepov[24].

3.10. Alternativni ukrepi (člen 11)

V skladu s **členom 11** Direktive morajo države članice zagotoviti, da se za otroke po možnosti uporabijo alternativni ukrepi namesto odvzema prostosti. Taki alternativni ukrepi bi lahko vključevali prepoved, da se otrok zadržuje na določenih mestih, obveznost, da prebiva na določenem mestu, omejevanje stikov z določenimi osebami, obveznost javljanja pristojnim organom, udeležbo v vzgojnih programih ali, če otrok v to privoli, udeležbo v terapevtskih programih ali zdravljenju zasvojenosti (glej uvodno izjavo 46).

Večina držav članic določa take alternativne ukrepe, vendar se vrsta ukrepov med državami članicami in celo regijami v teh državah članicah razlikuje. Le nekaj držav članic ne zagotavlja razpoložljivosti več kot enega alternativnega ukrepa v nacionalni zakonodaji ali ne zagotavlja alternativ za vse otroke.

V zvezi s tem je treba poudariti, da so v Direktivi alternativni ukrepi navedeni v množini, kar pomeni, da bi moral biti glede na širok nabor možnih ukrepov, med katerimi lahko države članice načeloma izbirajo, z zakonom na voljo več kot en možen alternativni ukrep. Glavni izziv pri zagotavljanju, da imajo otroci dejansko koristi od uporabe takih alternativnih ukrepov, pa je sodna praksa, katere ugotovitve se med državami članicami razlikujejo.

3.11. Posebna obravnava v primeru odvzema prostosti (člen 12)

Člen 12(1) Direktive določa, da morajo biti otroci pridržani ločeno od odraslih, razen če to ni v korist otroka. V **členu 12(2)** se podobno zahteva, da so otroci, ki so v policijskem pridržanju, pridržani ločeno od odraslih, razen če to ni v korist otroka ali v izjemnih okoliščinah to ni mogoče v praksi. Slednja možnost odstopanja se lahko uporabi v zadevah na redko poseljenih območjih, kjer policijske postaje niso opremljene z ločenimi prostori za pridržanje otrok, saj obravnavajo zelo malo zadev, v katerih so udeleženi otroci. V takih okoliščinah je treba otroke pridržati skupaj z odraslimi na način, ki je združljiv z otrokovo koristjo.

Ta načela niso v celoti upoštevana v nacionalni zakonodaji približno tretjine držav članic. V zvezi z možnostjo odstopanja je treba opozoriti na razliko med pravili o ločitvi v policijskem pridržanju in pridržanju v predkazenskem postopku. V zvezi s pridržanjem v predkazenskem postopku Direktiva zahteva, da se lahko skupna nastanitev uredi le, kadar je dejansko v korist otroka, da ni pridržan ločeno. Strukturne težave pri prilagajanju infrastrukture za pridržanje niso upravičena podlaga za odstopanje od tega pravila.

[23] Glej oddelek 3.1.
[24] Glej oddelek 3.6 o pravici do individualne ocene.

Obstajajo tudi številni primeri, v katerih so prizadevanja držav članic za prenos **člena 12, odstavka 3 in 4**, imela za učinek oslabljenje spoštovanja otrokove pravice, da je načeloma pridržan ločeno od odraslih, tudi mlajših odraslih, ki so pravkar dopolnili 18 let.

Odstavka 3 in 4 urejata razširitev bolj podpornega in zaščitnega režima pridržanja otrok na tiste posameznike, ki v času pridržanja postanejo polnoletni (vsaj do 21. leta starosti). Težava v nekaterih državah članicah je, da je podaljšanje skupne nastanitve z otroki dejansko določeno kot privzeto, namesto da bi bilo pogojeno z oceno za vsak primer posebej, ob upoštevanju koristi otrok, s katerimi bi bila mlada odrasla oseba pridržana. V drugih državah članicah je nacionalno pravo oblikovano tako, da je mogoče sklepati, da bi bili mladi odrasli pridržani ločeno od otrok in drugih odraslih, vendar pa ostaja pravna negotovost glede te razlage.

Poleg ločene nastanitve od odraslih so potrebni še drugi posebni zaščitni in podporni ukrepi za zagotovitev dobrobiti otrok in njihove sposobnosti za ponovno vključevanje, zlasti kadar so pridržani v predkazenskem postopku. V **členu 12(5)** se zato od držav članic zahteva, da sprejmejo ustrezne ukrepe na petih vsebinskih področjih v zvezi z otroki, pridržanimi v predkazenskem postopku, ki med drugim zagotavljajo njihovo učinkovito uveljavljanje pravice do družinskega življenja z rednimi stiki v obliki obiskov in dopisovanja s starši, družino in prijatelji. Taki ukrepi bi morali, kadar/kolikor je to primerno, zajemati tudi primere policijskega pridržanja in, kadar je to določeno v nacionalnem pravu, druge primere odvzema prostosti.

Vse države članice so sprejele ukrepe, vključno z zakonodajo, katerih cilj je vsaj do določene mere zagotoviti zlasti zdravje otrok med odvzemom prostosti. Druge zahteve, kot je zagotovitev spoštovanja svobode veroizpovedi oziroma prepričanja otrok, se izvajajo predvsem s splošnimi določbami o varstvu svobode veroizpovedi. Številne države članice so sporočile tudi splošne določbe nacionalnega prava, ki določajo pravico do dostojne obravnave v skladu z veljavnimi standardi na področju človekovih pravic.

V številnih državah članicah so sporočeni ukrepi za prenos (delno) nezadostni za doseganje standardov, predvidenih v Direktivi, in sicer iz enega od naslednjih razlogov: ukrepi niso dovolj specifični ali se ne morejo šteti za učinkovite za zagotavljanje pravic in standardov, predvidenih v Direktivi, nimajo dovolj širokega področja uporabe, da bi bili kriti vsi ključni cilji, opredeljeni v Direktivi, ali vse oblike odvzema prostosti v potrebnem obsegu, ali ne zajemajo vseh otrok, ki jim je odvzeta prostost (učinek neskladnega prenosa področja uporabe Direktive). Med posvetovanjem je več držav članic navedlo tudi obstoj dodatnih praktičnih izvedbenih ukrepov, kot je vzpostavitev podpornih in izobraževalnih programov, ki jih prostovoljno, redno ali priložnostno ponujajo ustrezne socialne ali izobraževalne službe, nekatere pa so poudarile individualizacijo obravnave za vsakega otroka. Na splošno pa je bilo ugotovljeno, da večina držav članic ni dokazala popolnoma skladnega prenosa člena 12(5).

Podobno približno polovica držav članic ni sprejela posebnih ukrepov, s katerimi bi zagotovile, da se lahko otroci, ki jim je odvzeta prostost, čim prej srečajo z nosilcem starševske odgovornosti, za kar si morajo prizadevati najmanj v skladu s **členom 12(6)** Direktive.

3.12. Pravočasna in skrbna obravnava zadev (člen 13)

V **členu 13(1) in (2)** Direktive se od držav članic zahteva, da sprejmejo vse ustrezne ukrepe, s katerimi zagotovijo, da se kazenski postopki, v katerih so udeleženi otroci, obravnavajo prednostno in s primerno skrbnostjo, ter da se otroci vedno obravnavajo na način, ki varuje njihovo dostojanstvo in ustreza njihovi starosti, zrelosti in ravni razumevanja, pri čemer se upoštevajo morebitne posebne potrebe, vključno z morebitnimi težavami pri sporazumevanju.

Enako kot v zvezi s posebnimi ukrepi za otroke, ki jim je odvzeta prostost, večina držav članic meni, da se te zahteve dovolj učinkovito izpolnjujejo na podlagi splošnih določb nacionalnega prava, kot so ustavna načela, ki zahtevajo spoštovanje dostojanstva posameznika in veljavnih standardov človekovih pravic, vključno s Konvencijo Združenih narodov o otrokovih pravicah, ki so jo ratificirale vse države članice EU.

3.13. Pravica do varstva zasebnosti (člen 14)

Zasebnost otrok med kazenskim postopkom, vključno z njihovimi osebnimi podatki v kazenskem spisu, bi bilo treba zagotoviti na najboljši možni način, da se med drugim prepreči stigmatizacija kot ovira za njihovo ponovno vključevanje v družbo. Ustrezna zahteva glede varstva otrok je skladno s tem določena v **členu 14(1)** Direktive.

V **členu 14, odstavek 2**, je zahtevano, da so sodne obravnave, v katerih so udeleženi otroci, običajno zaprte za javnost ali da lahko sodišča ali sodniki odločijo o izključitvi javnosti, medtem ko je v **odstavku 3** dodano, da je treba sprejeti ustrezne ukrepe za zagotovitev, da se avdiovizualni zapisi zaslišanj ne razširjajo javno.

Pri prenosu teh določb so bile v zgolj nekaj državah članicah ugotovljene le manjše težave s skladnostjo. Vendar se zdi, da v številnih državah članicah področje uporabe nacionalnih določb, s katerimi se prenaša splošna pravica otrok do zasebnosti, kot je določena v členu 14, odstavek 1, ne zajema otrok, ki so osumljeni storitve kaznivega dejanja in jih pristojni organi še niso uradno določili kot osumljene ali obdolžene osebe (ali pojmi, ki so v državah članicah enakovredni tem konceptom). To je povezano z nepravilnim prenosom področja uporabe Direktive[25].

V vsakem primeru morajo države članice v skladu s **členom 14, odstavek 4**, in ob spoštovanju svobode izražanja in obveščanja ter svobode medijev in medijske pluralnosti spodbujati medije, naj sprejmejo samoregulativne ukrepe za doseganje ciljev iz pravil o zasebnosti, vsebovanih v Direktivi.

Večina držav članic zato ni uradno sporočila ukrepov za prenos te določbe. V odzivu na posvetovanje Komisije o praktičnih izvedbenih ukrepih je več kot tretjina držav članic navedla, da medije vsaj delno zavezujejo zakonodajni ukrepi, s katerimi je prepovedano razširjanje osebnih informacij, slik ali posnetkov otrok, ki so osumljene ali obdolžene osebe. To se dopolnjuje s samoregulacijo. Druge države članice so navedle, da mediji v njihovih pravnih sistemih delujejo v skladu s smernicami, ki jih izdajo posebni nacionalni upravni organi, in/ali v skladu z etičnimi kodeksi, ki jih mediji določijo in spremljajo sami brez poseganja države.

[25] Glej oddelek 3.1.

3.14. Pravica otroka, da ga v postopku spremlja nosilec starševske odgovornosti (člen 15)

Uvedeno je procesno jamstvo, namenjeno izključno otrokom, in sicer pravica otroka, da ga na sodni obravnavi spremlja nosilec starševske odgovornosti, kot je določeno v **členu 15, odstavek 1**, Direktive, v skladu z odstavkom 4 pa tudi v drugih fazah postopka, če je to v korist otroka in ne posega v kazenski postopek. Če ima za istega otroka starševsko odgovornost več oseb, bi moral imeti otrok v skladu z uvodno izjavo 57 pravico, da ga spremljajo vse, razen če to v praksi kljub razumnim prizadevanjem pristojnih organov ni mogoče.

Večina držav članic je uveljavila to pravico, čeprav jih nekaj omejuje njeno področje uporabe z možnostmi odstopanja, ki v Direktivi niso predvidene. Tudi to je povezano z nepravilnim prenosom področja uporabe Direktive[26].

Večina težav s skladnostjo pa se je pojavila pri prenosu pravil o imenovanju druge ustrezne odrasle osebe, kot je določeno v odstavkih 2 in 3, ki so podobna pravilom iz člena 5 Direktive.

Nekatere države članice otroku v prvi vrsti ne dovoljujejo, da bi sam imenoval drugo ustrezno odraslo osebo. V nekaterih drugih državah članicah imajo pristojni organi diskrecijsko pravico, da nosilce starševske odgovornosti izključijo iz postopka, pri čemer jim ni treba nujno zagotoviti, da je imenovana druga ustrezna odrasla oseba, ki jih bo nadomestila. To je povezano predvsem s tem, da ni bil uveden pojem „druge ustrezne odrasle osebe“, ki obenem ni bila uradno imenovana za dejanskega zakonitega skrbnika otroka, kot sta na primer učitelj ali družinski član, ki v pravnem smislu nima starševske odgovornosti za otroka.

Na splošno lahko težave pri skladnem prenosu pravice do spremstva izrazito negativno vplivajo na otrokovo učinkovito razumevanje kazenskega postopka in njegovo možnost uveljavljanja procesnih pravic. Zlasti otroci, ki v skladu s členom 6(6) ali (8) Direktive nimajo pomoči odvetnika, bi lahko ostali popolnoma brez usmerjanja in podpore ustrezne odrasle osebe.

3.15. Pravica otroka do osebne navzočnosti in sodelovanja na svojem sojenju (člen 16)

Člen 16(1) opozarja na pravico otrok, da so navzoči na sojenju. Poleg tega morajo države članice sprejeti tudi vse potrebne ukrepe, da otrokom omogočijo učinkovito sodelovanje, tudi tako, da jim omogočijo, da se izjavijo in izrazijo svoja stališča. Kot je navedeno v uvodni izjavi 60, bi morale države članice spodbuditi navzočnost otrok na sojenju, vključno z osebno vročitvijo poziva in pošiljanjem izvoda poziva nosilcem starševske odgovornosti ali drugi ustrezni odrasli osebi.

[26] Glej oddelek 3.1.

Med nekaj državami članicami, katerih nacionalno pravo ni v celoti skladno s temi zahtevami, dve določata, da se lahko vsaj del sojenja v nekaterih primerih izvede brez fizične navzočnosti otroka.

V **členu 16(2)** je poleg tega določena zahteva, da je otrokom, ki se jim je sodilo v nenavzočnosti, priznana pravica do novega sojenja, ki omogoča preučitev (novih) dokazov, ali pravica do drugega učinkovitega pravnega sredstva v skladu z Direktivo (EU) 2016/343 in pod pogoji, določenimi v njej. Na splošno se določbe nacionalnega prava, ki urejajo take zadeve, ne nanašajo posebej na otroke, temveč se uporabljajo za vse osumljene in obdolžene osebe. V zvezi s tem je treba opozoriti, da težave pri prenosu ustreznih določb Direktive (EU) 2016/343, in sicer člena 8 o pravici biti navzoč na sojenju in člena 9 o pravici do novega sojenja, niso bile pravilno prenesene v vsaj šestih državah članicah[27], zoper katere je bil uveden postopek za ugotavljanje kršitev.

3.16. Pravica do brezplačne pravne pomoči (člen 18)

Otroci, ki so osumljene ali obdolžene osebe, imajo tako kot odrasle osebe pravico do pravne pomoči, kot je določena v Direktivi (EU) 2016/1919. V **členu 18** se za otroke izrecno zahteva, da se jim v nacionalnem pravu v zvezi z brezplačno pravno pomočjo ne zagotavlja le pravica do dostopa do odvetnika, ki je priznana vsem osumljenim in obdolženim osebam, temveč tudi učinkovito uveljavljanje pravice do dejanske pomoči odvetnika, kot je določeno v členu 6 Direktive.

Težave s skladnostjo v zvezi s prenosom Direktive (EU) 2016/1919 vplivajo tudi na zagotavljanje pravne pomoči otrokom. Za tiste države članice, ki niso pravilno prenesle Direktive (EU) 2016/1919, se samodejno šteje, da so nepravilno prenesle tudi člen 18 Direktive, razen če težava s prenosom zadeva le odrasle osumljene ali obdolžene osebe, ker zagotavljanje brezplačne pravne pomoči otrokom, ki so osumljene ali obdolžene osebe, urejajo drugačna pravila, ki so v skladu z Direktivo (EU) 2016/1919. Kar zadeva težave s skladnostjo z Direktivo (EU) 2016/1919, skoraj vse države članice pravil o časovnem okviru za zagotavljanje pravne pomoči iz člena 4(5) niso prenesle na skladen način[28]. Ker zadevne države članice uporabljajo za otroke enaka pravila o brezplačni pravni pomoči kot za odrasle, te težave s skladnostjo z Direktivo (EU) 2016/1919 pomenijo tudi težave s skladnostjo z Direktivo.

Kot je navedeno v zvezi s prenosom člena 6 Direktive, ne zagotavljajo vse države članice pomoči odvetnika, vključno z imenovanjem odvetnika, ki nudi brezplačno pravno pomoč, od najzgodnejšega trenutka, predvidenega v Direktivi. Tudi to je povezano z nepravilnim prenosom področja uporabe Direktive[29].

V nekaterih državah članicah morajo otroci, ki prejmejo pravno pomoč, te stroške v določenih okoliščinah tudi povrniti, čeprav je pomoč odvetnika obvezna. V poročilu o

[27] Belgija (INFR(2023)2094), Bolgarija (INFR(2023)2093), Hrvaška (INFR(2023)2092), Madžarska (INFR(2023)2141), Latvija (INFR(2023)2140), Poljska (INFR(2024)2034).
[28] Glej Poročilo Komisije Evropskemu parlamentu in svetu o izvajanju Direktive (EU) 2016/1919 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. oktobra 2016 o brezplačni pravni pomoči za osumljene in obdolžene osebe v kazenskem postopku ter za zahtevane osebe v postopku na podlagi evropskega naloga za prijetje (COM(2023) 44 final).
[29] Glej oddelek 3.1.

izvajanju[30] Direktive (EU) 2016/1919 je poudarjeno, da polovica držav članic na splošno omogoča izterjavo stroškov v primeru obsodbe ali če je kazenski postopek ustavljen zaradi okoliščin, ki ne pomenijo oprostitve osebe, kot je zastaranje. V nekaterih primerih se tako izterjava stroškov izvede ne glede na ekonomski/finančni položaj zadevnih oseb.

3.17. Pravna sredstva (člen 19)

Pravica do učinkovitega pravnega sredstva, kot je določena v členu 47 Listine, je temeljna procesna pravica. V **členu 19** je zato zahtevano, da morajo imeti otroci v primeru kršitve svojih pravic iz Direktive učinkovito pravno sredstvo v okviru nacionalnega prava. Oblika teh pravnih sredstev je predmet procesne avtonomije. Skladnost s to določbo pri prenosu je zelo visoka. V vseh državah članicah je na voljo vsaj neka oblika pravnega sredstva v primeru kršitve otrokovih pravic iz Direktive.

3.18. Usposabljanje (člen 20)

Učinkovito in stalno usposabljanje strokovnih delavcev, ki so med kazenskim postopkom v stiku z otroki, na področjih, kot so otrokove pravice, ustrezne tehnike opravljanja zaslišanj, otroška psihologija in sporazumevanje v jeziku, prilagojenem otroku, je ključnega pomena za zagotovitev, da se Direktiva izvaja in uporablja na način, ki je skladen z njenimi zahtevami in cilji. V členu 20 so zato določene zahteve za tako usposabljanje različnih ključnih akterjev. Pristopi k prenosu teh zahtev se med državami članicami zelo razlikujejo.

V skladu z **odstavkom 1** morajo države članice zagotoviti, da je osebje organov preprečevanja, odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj in ustanov za pridržanje, ki obravnava zadeve, v katerih so udeleženi otroci, deležno posebnega usposabljanja na ravni, primerni njegovim stikom z otroki. Vendar ker ni dobro uveljavljenih okvirov za usposabljanje, za katere se v praksi uporabljajo mehanizmi za nadzor kakovosti, se v številnih državah članicah pojavljajo težave s skladnostjo. Nekatere države članice so zahteve Direktive glede usposabljanja prenesle le za osebje organov preprečevanja, odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj ali za osebje kazenskih zavodov. V številnih državah članicah je udeležba na ustreznih usposabljanjih prostovoljna. Poleg tega se zdi, da obstajajo tudi pomembne razlike v pogostosti ponujenih usposabljanj. Nekatere države članice so v okviru posvetovanja potrdile, da usposabljanja zagotavljajo le priložnostno na podlagi notranjih ocen potreb, druge pa so vzpostavile redne cikle usposabljanja. To je poudarila tudi Agencija za temeljne pravice[31]. Deležniki, s katerimi je bilo opravljeno posvetovanje, poleg tega opozarjajo na morebitne pomanjkljivosti v kakovosti zagotovljenih usposabljanj. Kar zadeva sodnike in tožilce, ki obravnavajo kazenske postopke, v katerih so udeleženi otroci, morajo države članice v skladu z **odstavkom 2** sprejeti vsaj ustrezne ukrepe, s katerimi zagotovijo, da imajo ti sodniki in tožilci posebna znanja ali dejanski dostop do posebnega usposabljanja.

Taki „ustrezni ukrepi“ niso nujno omejeni na zakonodajne ukrepe in bi se z njimi moralo v vsakem primeru spoštovati neodvisnost sodstva in razlike v organizaciji sodstva v državah

[30] Prav tam.
[31] Študija Agencije Evropske unije za temeljne pravice (2022), *Children as suspects or accused persons in criminal proceedings – procedural safeguards* (Otroci kot osumljene ali obdolžene osebe v kazenskem postopku – procesna jamstva), na voljo na: https://fra.europa.eu/de/publication/2022/children-criminal-proceedings.

članicah ter vlogo tistih, ki so odgovorni za usposabljanje sodnikov in tožilcev, kot so neodvisni nacionalni inštituti za izobraževanje v pravosodju. Večina držav članic, ki imajo vzpostavljene zakonodajne zahteve za usposabljanje sodnikov in tožilcev, je zato taka pravila ohranila kot zelo splošna in opozorila na dodatne praktične izvedbene ukrepe, vključno z ukrepi, ki so jih sprejeli neodvisni organi za usposabljanje in samoregulacijo pravosodnega poklica.

V državah članicah, v katerih ni zakonodajnih določb o usposabljanju tožilcev in sodnikov, so vzpostavljeni različni izvedbeni okviri, ki so odvisni predvsem od praktičnih izvedbenih ukrepov. Med posvetovanjem sta dve državi članici navedli, da njun pravni sistem vključuje posebna sodišča in tožilstva za mladoletnike. Na te položaje se lahko imenujejo samo sodniki in tožilci, ki so pridobili specializirano znanje z usposabljanjem, ki ga ponujajo ustrezne institucije za usposabljanje sodnikov in tožilcev. Poleg tega v nekaterih državah članicah specializirano usposabljanje ponujajo posebne institucije za usposabljanje, vendar se zdi, da je to usposabljanje vsaj za nekatere zadevne pravosodne delavce le prostovoljno. To ne zadostuje nujno za zagotovitev, da so posebnega usposabljanja dejansko deležni vsi zadevni posamezniki.

V skladu z **odstavkom 3** je treba ustrezne ukrepe sprejeti tudi za vsaj spodbujanje zagotavljanja takega posebnega usposabljanja za odvetnike, ki se ukvarjajo s kazenskimi postopki, v katerih so udeleženi otroci, pri čemer je seveda treba upoštevati potrebe po spoštovanju neodvisnosti pravnega poklica in vloge tistih, ki so odgovorni za usposabljanje odvetnikov, kot so nacionalne odvetniške zbornice.

Med posvetovanjem o tej zadevi je nekaj držav članic navedlo, da zagotavljajo financiranje nacionalnim odvetniškim zbornicam, da bi olajšale ustrezno usposabljanje odvetnikov na področju otrokom prijaznih pravosodnih metod, in/ali zahtevajo, da odvetniki, ki želijo biti vključeni na seznam odvetnikov, ki nudijo brezplačno pravno pomoč za otroke, opravijo posebno usposabljanje. Velika večina držav članic pa je navedla, da usposabljanje v njihovem pravnem sistemu v celoti urejajo in zagotavljajo nacionalne odvetniške zbornice ter da država na to področje ne posega.

Nazadnje, v **odstavku 4** so države članice pozvane, naj spodbujajo pobude, ki omogočajo, da so osebe, ki pomagajo otrokom in nudijo storitve restorativne pravičnosti, deležne ustreznega usposabljanja, ter da upoštevajo strokovne standarde v zvezi z nepristranskostjo, spoštljivostjo in strokovnostjo. To bi bilo treba doseči prek javnih služb držav članic s financiranjem organizacij za pomoč otrokom.

Nekatere države članice so pri posvetovanju podale informacije o praktičnih izvedbenih ukrepih in strukturah, ki so bile vzpostavljene za lažje usposabljanje strokovnjakov za pomoč otrokom in restorativno pravičnost. Sprejeti ukrepi med drugim vključujejo: vzpostavitev posebnih institucij/programov za usposabljanje; financiranje organizacij civilne družbe, ki zagotavljajo ustrezno usposabljanje in smernice; zahtevo za vse strokovnjake, ki delajo z otroki, da kot del svojih poklicnih kvalifikacij opravijo osnovni tečaj usposabljanja o otrokovih pravicah, ter odprtje tečajev usposabljanja za člane sodstva, ki se financirajo iz državnih sredstev, za druge poklice, zlasti uradnike za pogojni odpust in strokovnjake, ki vodijo postopke mediacije.

3.19. Zbiranje podatkov (člen 21)

Za spremljanje in ocenjevanje učinkovitosti Direktive je potrebno zbiranje ustreznih podatkov. V skladu s **členom 21** države članice Komisiji do 11. junija 2021 pošljejo razpoložljive podatke, ki kažejo, kako so se izvajale pravice iz Direktive, nato pa morajo to storiti vsaka tri leta.

V skladu z uvodno izjavo 64 med te podatke spadajo podatki, ki jih zabeležijo pravosodni organi in tudi organi preprečevanja, odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj, ter – kolikor je mogoče – upravni podatki, ki jih zberejo zdravstvene in socialne službe v zvezi s pravicami iz Direktive, zlasti glede števila otrok, ki jim je bil omogočen dostop do odvetnika, števila opravljenih individualnih ocen, števila snemanj zaslišanj z avdiovizualnimi sredstvi in števila otrok, ki jim je bila odvzeta prostost.

Podatke sta poslali več kot dve tretjini držav članic. Tudi v primerih, v katerih so bili podatki poslani, pa so bili ti le redko tako izčrpni, kot je predvideno v Direktivi. Države članice bi zato svoje prakse zbiranja podatkov morale čim bolj prilagoditi v skladu z Direktivo.

3.20. Stroški (člen 22)

Nazadnje, Direktiva ureja dodelitev dodatnih stroškov postopka, ki izhajajo iz uporabe pravice do individualne ocene, kot je določena v členu 7, pravice do zdravniškega pregleda, kot je določena v členu 8, in snemanja zaslišanja z avdiovizualnimi sredstvi, kot je določeno v členu 9 Direktive. V skladu s **členom 22** morajo te stroške vedno nositi države članice, ne glede na izid postopka, razen stroškov, ki izhajajo iz uporabe pravice do zdravniškega pregleda, če jih krije zdravstveno zavarovanje.

V majhnem številu držav članic kljub temu ni izrecno zagotovljeno, da bo take stroške krila država, medtem ko v drugih nacionalno pravo dejansko neposredno določa vsaj del stroškov, ki jih mora kriti otrok, bodisi na splošno bodisi vsaj v primerih, ko je spoznan za krivega. V teh državah članicah to pomeni nepotrebno finančno breme za otroke in nazadnje njihove nosilce starševske odgovornosti ter pomeni težavo s skladnostjo.

3.21. Prenos (člen 24)

Člen 24(1) države članice obvezuje, da sprejmejo ukrepe za prenos Direktive in o tem obvestijo Komisijo. Vendar je v njem zahtevano tudi, da ti ukrepi ob sprejetju vsebujejo sklic na Direktivo ali pa se sklic nanjo navede ob njihovi uradni objavi. Taka določba se imenuje tudi klavzula o sklicevanju. Njen namen je zagotoviti zadostno obveščanje javnosti o ukrepih za prenos in zadevnim osebam omogočiti, da se seznanijo z obsegom svojih pravic in obveznosti na določenem področju, ki ga ureja pravo EU, kot je preneseno v nacionalno pravo[32].

Države članice lahko same izberejo način sklicevanja, če sprejmejo poseben ukrep za prenos (*acte positif de transposition*), ki vsebuje izrecen sklic na Direktivo. Zlasti kar zadeva že obstoječe zakone, bi to lahko bil na primer poseben akt, objavljen v uradnem listu države članice, v katerem so nedvoumno navedeni že obstoječi zakoni in drugi predpisi, s katerimi

[32] Sodba Sodišča z dne 27. februarja 2003, Komisija/Belgija, C-415/01, ECLI:EU:C:2003:118, točka 21.

zadevna država članica meni, da je prenesla Direktivo. Sprejetje zakonodajnih sprememb torej ni nujno potrebno, vendar če ni sprejet noben ukrep za zagotovitev sklicevanja na Direktivo, lahko Komisija zadevne ukrepe zavrne kot ukrepe za prenos.

Na začetku so klavzulo o sklicevanju iz Direktive v celoti izvedle le tri države članice. Večina drugih držav članic je to zahtevo izpolnila le glede novih ukrepov, sprejetih za prenos Direktive, in ne glede že obstoječe zakonodaje, nekaj držav članic pa te zahteve sploh ni izpolnilo. To pomanjkljivo izvajanje klavzule o sklicevanju je bilo izpostavljeno v postopkih za ugotavljanje kršitev proti 22 zadevnim državam članicam.

Komisija je 30. aprila 2024 po razpravah z državami članicami predlagala enoletno testno fazo, v kateri se prek spletišča EUR-Lex zagotovi uradna objava nacionalnih ukrepov za prenos, ki jih zahteva klavzula o sklicevanju. Ob koncu testne faze bo Komisija ocenila rezultate in prakse držav članic. Če se ugotovi, da testna faza ni prinesla zahtevanih rezultatov, si Komisija pridržuje pravico do ponovnega uveljavljanja obveznosti, ki izhajajo iz klavzul o sklicevanju. Medtem se ne bodo (nadalje) obravnavale pritožbe v tekočih predhodnih postopkih ali poizvedbe o izpolnjevanju zahtev iz klavzul o sklicevanju, če so se države članice strinjale z objavo hiperpovezav in/ali dokumentov neposredno na spletišču EUR-Lex.

Kljub jasnim prednostim rešitve EUR-Lex v smislu dostopnosti imajo države članice pravico, da se ne odločijo za ta način objave, če se zavežejo, da se bodo v svojih nacionalnih ukrepih za prenos sistematično in neposredno sklicevale na direktive ali da bodo v ta namen objavile nacionalna uradna obvestila za nacionalno zakonodajo, ki je bila sprejeta pred sprejetjem ali po sprejetju zadevne direktive, ki jo je treba prenesti.

4. UPORABA ČLENA 6 DIREKTIVE

Poleg splošne ocene prenosa člena 6 Direktive se je Komisija zavezala tudi k poročanju o uporabi te določbe. Kot je navedeno v uvodu tega poročila, se je Komisija v ta namen posvetovala z državami članicami in jih pozvala, naj predložijo ustrezne informacije in statistiko. Države članice so bile pozvane, naj predložijo informacije/podatke o svoji praksi/praktičnih ureditvah v zvezi s:

(a) pravico do srečanja z odvetnikom pred zaslišanjem, kot je določena v odstavku 4(a);
(b) pravili o zaupnosti komunikacije, kot so določena v odstavkih 4(a) in 5;
(c) možnostjo odstopanja na podlagi sorazmernosti iz odstavka 6 in možnostjo začasnega odstopanja iz odstavka 8;
(d) pravili o preložitvi zaslišanja, kot so določena v odstavku 7, ter
(e) ustrezno sodno prakso.

Pridobljene so bile naslednje povratne informacije:

Prvič, kar zadeva pravico do srečanja in posvetovanja z odvetnikom pred zaslišanjem, so vse države članice razen dveh poročale, da njihova zakonodaja ne določa najkrajšega/najdaljšega časa za taka posvetovanja. Večina držav članic navaja, da imajo v praksi otroci in njihovi odvetniki na voljo toliko časa, kolikor je to potrebno v razumnih mejah. V večini primerov naj bi taka posvetovanja trajala približno 30 minut.

V nekaterih državah članicah pa so posvetovanja načeloma omejena na 30 minut in jih je mogoče podaljšati le na podlagi utemeljene zahteve. Ureditev, s katero je določena taka splošna omejitev časa, ki ga imajo otroci na voljo za posvetovanje z odvetnikom, sama po sebi ni neskladna z Direktivo; treba pa je zagotoviti, da se v praksi zahteva za podaljšanje te omejitve vedno odobri, kadar je to potrebno za zaščito poštenosti postopka, zlasti kadar otrok morda potrebuje več časa s svojim odvetnikom, na primer zaradi težav pri sporazumevanju.

Predložene informacije kažejo tudi, da nekatere države članice ne zagotavljajo, da ima otrok vedno možnost osebnega srečanja z odvetnikom za namen teh posvetovanj. V teh državah članicah so posvetovanja vsaj v nekaterih primerih mogoča le po telefonu. Ta praksa načeloma ni v skladu s pravico do srečanja z odvetnikom, kot je določena v Direktivi, saj srečanje pomeni, da bi moral biti odvetnik osebno navzoč. Dodatno je treba oceniti, ali bi bilo to v nekaterih primerih mogoče upravičiti na podlagi koristi otroka.

Drugič, glede uporabe pravil o zaupnosti komunikacije med otrokom in njegovim odvetnikom, kot so določena v odstavkih 4(a) in 5, so vse države članice, ki so izpolnile vprašalnik, poročale, da je vedno zagotovljena zaupnost posvetovanja med otrokom in njegovim odvetnikom. Večina je navedla, da so v ta namen na voljo ločeni prostori, kadar je otroku odvzeta prostost s policijskim pridržanjem ali pridržanjem v predkazenskem postopku.

Kljub temu pa se zdi, da vsaj dve državi članici dovoljujeta vizualni nadzor teh prostorov. Čeprav Direktiva te prakse izrecno ne izključuje, lahko ta vzbuja pomisleke, kadar so dokumenti ali drugo gradivo, za katere velja varovanje zaupnosti in ki jih otrok in njegov odvetnik pregledujeta med takim posvetovanjem, vidno dostopni osebam, ki posvetovanje nadzirajo.

Tretjič, glede uporabe možnosti odstopanja iz odstavkov 6 in 8 Direktive so nekatere države članice, ki so izpolnile vprašalnik, navedle, da ta možnost odstopanja v njihovih pravnih sistemih ni predvidena. Tiste države članice, ki menijo, da je ta možnost predvidena, so bodisi navedle, da ni na voljo podatkov o številu primerov, v katerih je bila uporabljena možnost odstopanja, bodisi preprosto niso predložile podatkov. Ena država članica je poročala, da možnost odstopanja v njenem pravnem sistemu sicer obstaja, vendar se še ni uporabila.

Države članice so bile tudi pozvane, naj navedejo nacionalni organ, odgovoren za izvedbo ocene, zahtevane v odstavku 6, s katero se ugotovi, ali je odstopanje od zahtev Direktive glede pomoči odvetnika sorazmerno in združljivo s pravico otroka do poštenega sojenja in učinkovitim uveljavljanjem njegove pravice obrambe. Na to vprašanje je večina držav članic odgovorila, da je odgovorni organ tisti, ki namerava izvesti zaslišanje ali drugo preiskovalno dejanje (običajno policija), ali organ, ki je takrat na splošno pristojen za postopek (običajno tožilec ali preiskovalni sodnik v predkazenskem postopku, odvisno od pravnega sistema). Majhno število držav članic vedno zahteva, da ustrezno oceno opravi sodni organ.

Vendar pri tem ostaja nejasno, ali mora v vseh zadevah, v katerih je odgovorni organ organ preprečevanja, odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj, odločitev o uporabi odstopanja vseeno odobriti tožilec ali preiskovalni sodnik, odvisno od primera, ali pa bo v fazi sojenja predmet sodne presoje. To bi bilo pomembno za zagotovitev učinkovitega pravnega sredstva in v najboljšem primeru tudi za preprečitev morebitne zlorabe možnosti odstopanja.

V zvezi z uporabo možnosti začasnega odstopanja iz **odstavka 8** Direktive so bili prejeti v bistvu enaki odgovori. Podatki o pogostosti uporabe niso bili predloženi in še vedno ni jasno, ali je odločitev organa preprečevanja, odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj o uporabi možnosti odstopanja vedno predmet sodnega pregleda.

Četrtič, v zvezi z uporabo pravil o preložitvi zaslišanja iz odstavka 7 je skoraj polovica držav članic predložila informacije o tem, kako se pojem „razumno obdobje“, uveden v členu 6, odstavek 7, razlaga v njihovem nacionalnem pravnem sistemu.

Večina tega pojma ne opredeljuje izrecno v nacionalnem pravu, temveč pristojnim organom omogoča, da ga razlagajo za vsak primer posebej ob upoštevanju posameznih okoliščin zadeve, zlasti ali je otroku odvzeta prostost.

Nekatere države članice pa so navedle posebne omejitve glede časa, ki se izbranemu odvetniku otroka odobri za njegov prihod. Ta čas se giblje od ene ure do treh dni (v primerih, ko otroku ni odvzeta prostost in se ne pričakuje, da bi zamuda ogrozila preiskavo).

Kot je bilo poudarjeno v razpravi o prenosu člena 6(7), v Direktivi pojem „razumno obdobje“ ni opredeljen. Komisija meni, da bi bilo ta pojem treba razlagati kot „kolikor je potrebno, da odvetnik prispe na kraj sam“, pri čemer se razume, da lahko države članice v primeru očitno pretiranih ali nerazumnih zamud za čas trajanja določenega dejanja imenujejo drugega dežurnega odvetnika.

Nazadnje, v zvezi z ustrezno sodno prakso na nacionalni ravni, v kateri je bila izpostavljena kršitev otrokovih pravic iz člena 6, zlasti v zvezi z uporabo možnosti odstopanja iz odstavkov 6 in 8, so države članice navedle, da niso seznanjene z nobenim takim primerom in/ali ne vodijo ustrezne statistike. Komisija zato ni mogla oceniti, v zvezi s katerimi elementi člena 6 so se v praksi morda pojavile težave s skladnostjo in pogostost nastanka takih okoliščin.

5. ZAKLJUČEK

Cilj Direktive je celovito okrepiti in dopolniti procesna jamstva za otroke, ki so osumljene ali obdolžene osebe v kazenskem postopku, da se jim zagotovi dejanska in učinkovita možnost, da v celoti razumejo in spremljajo postopke zoper njih ter uveljavljajo svojo pravico do poštenega sojenja. Zato je Direktiva znatno prispevala k napredku pri prizadevanjih za zagotovitev enakega dostopa do pravnega varstva po vsej EU za eno najranljivejših kategorij osumljencev in obdolžencev. Njen potencial za pozitiven učinek ne zajema le okrepljenega medsebojnega zaupanja držav članic v njihove pravosodne sisteme, temveč tudi preprečevanje povratništva ter spodbujanje socialne rehabilitacije in ponovnega vključevanja otrok.

Vendar pa je v tem poročilu poudarjeno, da v nekaterih državah članicah še vedno obstajajo težave s skladnostjo, povezane s ključnimi določbami Direktive. To zlasti velja in je problematično v zvezi s področjem uporabe nacionalnih ukrepov za izvajanje Direktive in prenosom ključnih vsebinskih določb, vključno s pravicami do obveščenosti, pomočjo odvetnika, pravico do individualne ocene ter pravili za izrek odvzema prostosti in obravnavo v takem primeru. Na podlagi informacij, zbranih za to poročilo, se tudi zdi, da obstajajo

težave glede skladnosti v zvezi z uporabo člena 6 Direktive, zlasti glede pravil o odložitvi zaslišanja ter pravice do srečanja in posvetovanja z odvetnikom pred zaslišanjem.

Komisija bo prednostno nadaljevala postopke za ugotavljanje kršitev, ki so bili sproženi zaradi nepopolnega prenosa Direktive, in še naprej ocenjevala skladnost držav članic z Direktivo. Komisija bo po potrebi sprejela vse ustrezne ukrepe za zagotovitev skladnosti z določbami Direktive po vsej EU.